

УДК 821.161.2-94-97.09Огієнко
DOI: 10.32626/2309-7086.2018-15-2.254-260

Ж. О. Янковська

Національний університет «Острозька академія»

ІСТОРИКО-РЕЛІГІЙНА МОНОГРАФІЯ ІВАНА ОГІЄНКА «ДОХРИСТИЯНСЬКІ ВІРУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ» В КОНТЕКСТІ ПОСТУПУВАННЯ НАРОДОЗНАВЧОЇ НАУКИ

У статті, присвяченій 100-річчю Кам'янець-Подільського національного університету, засновником та першим ректором якого був відомий український вчений-енциклопедист Іван Огієнко, зроблено спробу окреслити значення його історико-релігійної монографії «Дохристиянські вірування українського народу» в контексті розвитку народознавчої науки.

Зазначена праця є непересічним науковим явищем, тому навіть сучасні дослідники черпають у ній дуже цікаву інформацію для своїх фольклористичних, релігієзнавчих та етнографічних досліджень. Можемо із впевненістю стверджувати, що саме названа монографія І. Огієнка у цей час (60-ті роки ХХ століття) є найбільш комплексною стосовно вміщеного у ній тематичного матеріалу, навіть порівняно із працями О. Воропая, К. Сосенка, С. Килимника та іншими.

Ключові слова: І. Огієнко, історико-релігійна монографія «Дохристиянські вірування українського народу», народознавча наука, значення праці.

Хоч і не прийнято до наукових праць додавати епіграфи, проте цю ювілейну статтю я хотіла би розпочати словами самого Івана Огієнка, оскільки вони не тільки як не можна краще розкривають його відношення до аналізованої праці, а й відображають його життєві погляди щодо ставлення до своєї Батьківщини.

Немає в людини нічого милишого над свою рідну землю. Де хто народився, де провів свої дитячі роки, до тієї землі прив'язується він усією душею на ціле життя. А хто, буває, відірветься від своєї рідної землі, той мріє завжди про неї, як про святість найбільшу. І багато людей, помираючи на чужбині, просять накласти їм у домовину бодай грудочку рідної землі...

Іван Огієнко

Постать Івана Огієнка для української культури є, безумовно, величиною непересічною. Вчений-енциклопедист в галузі гуманітаристики, він усе своє довге, складне й духовно багате життя поклав на вівтар розбудови української держави, науки, церкви. У своїй статті не маю наміру описувати біографію вченого, як і характеризувати його вельми чисельний науковий доробок загалом – як відомо, загальний реєстр його праць складають близько 2000 назв, точніше – 1848. Різнопланові студії вченого на сьогодні добре тематично класифіковані, над ними не одне десятиліття працюють дослідники й досягли на цій ниві помітних успіхів. Достатньо ґрунтовними здобутками на цій ниві позначені монографії та публікації в періодичних наукових виданнях і збірниках М. Тимошика, В. Качкана, А. Копилова, В. Пашенко, Л. Безобразової, В. Ляхощького, І. Кучинської, А. Недзельського, І. Преловської, З. Росінської, Е. Сохацької, З. Тіменюк та багатьох інших. Проте несправедливо й зовсім нічого не сказати про досягнення вченого, хоч вони й відомі. Тому коротко: знаємо Івана Огієнка як відомого історика, мовознавця, громадського діяча, до певного часу – політика, церковного діяча, активного члена НТШ, видавця-редактора, реформатора української освіти та церкви. Власне, усе, чим він зай-

мався, годі й перерахувати. І в Україні, й поза її межами, в еміграції, він працював тільки задля своєї держави та свого народу. Його досягнення настільки значні, що, віриться, ще не одне покоління науковців знаходитиме у творчій та науковій спадщині вченого нові й нові смисли.

Власне, *предметом* обговорення у цій статті є історико-релігійна (як він її сам означив) монографія Івана Огієнка «Дохристиянські вірування українського народу» [2]. Мабуть, сучасні етнологи та фольклористи знайдуть інколи з чим не погодитися у цій його праці, що можна пояснити багатьма чинниками. Але, поза тим, й досі черпають із неї дуже цікаву наукову інформацію для своїх сьогоднішніх народознавчих досліджень. Зазначимо, що монографія була написана 1946 року в Швейцарії, в місті Лозанна, де він користувався, як сам писав, «великою й цінною бібліотекою Н.А. Рубакіна» [2, с.10]. Фактично це були вступні лекції до курсу «Історія української церкви», який він читав у Вінніпегу (Канада) як професор Богословського факультету Колегії св. Андрея. Тільки 1964 року матеріал був допрацьований, доповнений та оформлений як завершена монографія, що наступного 1965 року тут же побачила світ. Автором у Передмові також було зазначено, що це могла б бути й багатотомна праця, проте він дбав не про чисельність матеріалу, який її наповнював, а намагався «подати закінчену систему вірувань, бо така система була, мала свою ідеологію, і вона й тепер сильно впливає на нашу Віру Христову, правильніше – живе поруч із Нею як в українця, так і в усього слов'янського народу» [2, с.10].

Для того, аби належно оцінити монографію Івана Огієнка в історико-народознавчій площині, маємо окреслити отой «контекст», про який йдеться у темі й котрий якнайповніше відтворює здобутки вченого у цій царині українознавства.

Зародившись у надрах складного для України XIX століття, наша народознавча наука поступово й нерівномірно, без чіткої диференціації фольклористики та етнографії проходила шлях становлення та розвитку: спочатку як збирацько-видавнича діяльність окремих свідомих представників української інтелігенції, з часом – як аналітична порівняльно-історична наука, наближаючись до більш глибоких теоретичних досліджень у галузі фольклористики та етнографії, виходячи на етнологічний рівень. Серед основоположників українського народознавства не можна не згадати імена М. Цертелєва, Г. Квітки-Основ'яненка, М. Максимовича, А. Метлинського, П. Лукашевича, П. Куліша, М. Костомарова, С. Носа та багатьох інших.

Окремим етапом в освоєнні народних знань можна вважати другу половину XIX – початок XX століття. У цей час фольклорні записи проводять головню українські письменники, як Марко Вовчок, Опанас Маркович, Іван Франко, Леся Українка та інші. Тільки окремі з них були опубліковані в часи запису. Більшість же були опрацьовані й вийшли друком у 60-70-х роках XX століття за редакцією О. Дея. Одночасно фольклор, елементи опису побуту активно «вписуються» у твори письменників разом із своїми носіями-героями із народного середовища. Разом з тим, не можна не згадати імена П. Чубинського, Хведора Вовка та інших науковців, які здійснювали експедиційні записи, які й досі є першоджерелом для сучасних дослідників, хоч і не всі ще опубліковані та перебувають у вільному доступі. Прояви українськими вченими збирацької та видавничої активності у цій галузі спостерігаємо в кінці 20-х – на початку 30-х років XX століття, проте репресії тодішньої влади жорстко й надовго призупинили ці прагнення. Деяке поживлення у дослідженнях спостерігаємо у 60-і роки, а поступально стрімкого розвитку вони набирають, не дивлячись ні на що, уже в кінці 80-х, 90-і роки XX століття, особливо за часів незалежності. Не зважаючи на репресії та утис-

ки з боку влади серед науковців, які займалися народознавчими дослідженнями у минулому столітті, гідними працями у цей час тривко вписані імена Ф. Колесси, В. Бойка, Л. Дунавської, О. Таланчук, В. Скуратівського та багатьох інших. До цієї ж когорти відносно також народознавчі праці, написані українцями в еміграції, як С. Килимника («Український рік в історичному освітленні» [3]), О. Воропая («Звичаї нашого народу» [1]), К. Сосенка («Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечера» [6]) та І. Огієнка («Дохристиянські вірування українського народу»). Можемо із впевненістю стверджувати, що саме названа праця І. Огієнка у цей час (60-ті роки ХХ століття) є найбільш комплексною стосовно зміщеного у ній тематичного матеріалу.

Стосовно видання С. Килимника «Український рік у народних звичаях в історичному освітленні» можемо коротко сказати, що вона по-своєму унікальна, вийшла у Вінніпезі 1955 року, перевидана була 1994-го. Дуже влучно та лаконічно аотацію до першого тому першої книги репринту написав автор передмови проф. В. Яременко: «Унікальна енциклопедична праця видатного дослідника української етнографії та етнології із зарубіжжя дає можливість кожному заглянути в далекі віки назад і тим самим реалізувати знаменне скоратівське «Пізнай самого себе», відчутти себе нацією, що з правіків належить до могутньої і прекрасної у своїх барвах європейської цивілізації» [9, с.2].

Що стосується досить фундаментального дослідження О. Воропая «Звичаї нашого народу», то його непроминущість, принаймні у галузі фольклорно-етнографічної науки, полягає у тому, що автор, описуючи народний календар, подає окремі аналітичні екскурси, при цьому все ж основним завданням вбачає збереження первинного матеріалу (хоч і без паспортизації польових записів), зібраного ним самим.

За роки незалежності виросла ціла когорта вчених, які працюють у цій галузі. Серед них можна назвати імена В. Івашківа, В. Сокола та Г. Сокіл, М. Дмитренка, Г. Лозко, В. Давидюка, О. Вертія, Я. Гарасима, С. Пилипчака, О. Івановської, О. Наумовської, В. Щегельського, О. Гінди, В. Галайчука, О. Галайчук та багатьох інших, які проводять фольклорно-етнологічні дослідження з точки зору сучасної методології та підходів.

І. Огієнко, вийшовши із середовища простих селян (навіть псевдоніми обирав собі із цього середовища: Дід Огій, Іван Рутька, Пошкодований та інші) вражає своєю інтелігентністю, в тому числі й у стилі свого письма. Він одночасно був і церковним діячем, й неупередженим науковцем, толерантно відносився до всіх конфесій та з повагою ставився до віри українців у дохристиянські часи. Тому слово «Віра» навіть тоді, коли говорить про язичництво як віру предків, він пише з великої літери. У Передмові до своєї монографії вчений зазначає: «Кожен християнський народ сприйняв Христову Віру по-своєму, – хоч у головному в Науці Христовій всі народи мають цю Віру більш-менш однаково, але кожен народ не конче сходиться з іншими в розумінні й виконанні буденних звичаїв християнського життя. А це тому, що кожен народ мав свою власну Віру ще й до Християнства, і звичайно міцно тримався її і далі, під час Християнства. Бож ніхто Віри своєї відразу не кидає» [2, с.5]. Далі цю думку вчений доповнює словами: «Віра народу лежить в основі його культури, і цієї культури годі нам зрозуміти без вивчення народної віри» [2, с.6]. І. Огієнко підходив до матеріалу дуже науково. Будучи церковним діячем та ревним християнином, він у кожному розділі своєї праці доводить, наскільки важливо знати витоки віри предків для розуміння сучасної культури і стану речей у галузі духовній: «Знати дохристиянські вірування українського народу дуже важливо, бо тільки знаючи їх, ми можемо

належно зрозуміти теперішню духовну культуру цього народу й правдиво оцінити силу пізнішої Християнізації серед нього» [2, с.8]. А отже, як зрозумовано далі, «знати свої дохристиянські вірування неодмінно треба, бо без них нема можливості глибше й повніше зрозуміти чисте Християнство, а також історію культури й історію літератури, заснованих на духові народу» [2, с.9].

Праця Івана Огієнка складається з тринадцяти розділів. Не претендуючи на всеохопність, про що згадується у Передмові на сторінці десятій, автор все ж намагається охарактеризувати фактично всі сторони духовного життя давнього селянина, що відображене в уявленнях про світ, віруваннях та календарних і родинних святах. Наприклад, проблеми української міфології, які у XIX столітті порушив у своїй праці «Слов'янська міфологія» ще М. Костомаров, до середини XX століття більш повно та аналітично, ніж І. Огієнко ніхто не аналізував. Цікаво, що, крім розділів, що вже розроблялися науковцями, учений додає й специфічні, такі, як «Вдача й суспільне життя наших предків», а також «Вивчення дохристиянських вірувань», де глибоко висвітлює основні джерела, літературу та подає вироблену ним методологію дослідження дохристиянських вірувань.

Особливо специфічними розділами монографії є десятій, що має назву «Двосвір'я» і тринадцятий – «Закінчення: глибока християнізація України». Власне, у них науковець показує ті перехідні етапи, трансформаційні процеси, які «проживала» українська віра й духовність із давніх часів до сучасності, поступально рухаючись від слов'янського язичництва до українського християнства. Пишучи про синкретизм вірувань як неминучий етап у прийнятті Християнства як своєї віри, він «поєднання дохристиянської віри з Вірою Новою, Християнством» він називає «двосвір'ям» і зазначає, що воно «панує й сьогодні в світі, де сильніше, а де менше, але воно таки панує у всіх народів світу» [2, с.6]. Як справжній вчений, що досконало знає народні вірування та історію Церкви, І. Огієнко справедливо й образно стверджує факт «проростання» давніх вірувань у цю «Нову Віру», визнаючи їх глибоку закоріненість у нашій культурі, а також пише про те, що мав місце й процес зворотній: «Але в істоті речі Церква таки не змогла остаточно прибити стародавніх вірувань на Свята, – вони позostалися, хоч і змінені й затемнені, і кольорово пов'язалися з християнством у різноперий букет. Чимало християнських Святих увійшли до народного стародавнього календаря, але набули собі нового зафарбування й нових сил, згідно з народними потребами. І навпаки, стародавні Свята й Святі міцно поєдналися з новими, передавши їм усі свої ознаки та сили. Усе це створило т. зв. Двосвір'я...» [2, с.268].

Окремою частиною праці науковця є звернення до теми календарної обрядовості, що він висвітлює у дев'ятому розділі своєї монографії, розуміючи значення такої праці для збереження духовності народу, бо це тисячолітня інформація, яка живе у родині й передається від батьків дітям. Учений глибоко студіює календарні свята, намагається пояснити їх походження та символіку, використовуючи для цього й широку джерельну й теоретичну базу, часто праці, які в ті часи для науковців в Україні були недоступні, а також демонструючи добре знання державних актів різних часів, які негативно вплинули на їх збереженість. Наприклад, у першому підрозділі цього розділу, що має назву «Річний ритуальний календар», вчений написав: «Згадаю ще, що року 1719-го вийшов був наказ проти вечорниць, – з наказу гетьмана Івана Скоропадського видала його Київська Консисторія». А далі журиться, що «тому від стародавнього дохристиянського культового календаря позосталося не так уже багато, і сам він обернений тільки на етнографію. Магічне значення культів та обрядів поволі все гинуло, і переходило в забаву головно молоді та дітей, як то сталося з Купайлом» [2, с.268] Можемо тільки констатувати, що до сьогодні цей процес прогресує з великою швидкістю.

Укладанням, описом та аналізом народного календаря цікавилися й інші науковці. До початку ХХ століття найбільш повним дослідженням в цьому плані була праця Якова Головацького «Поділ часу в русинів», що, вважаючись вузькорегіональною, не могла претендувати на всеохопність, але все ж стала добрим початком. Відомий вчений М. Максимович, розробляючи цю тематику, не встиг завершити свого цікавого дослідження з цієї тематики «Дні і місяці українського селянина», розробивши лише чверть року (березень, квітень, травень та окремі помітки ще по двох місяцях [4]). Відомо, що працював над цією проблематикою і Павло Чубинський, зібравши досить велику кількість матеріалів у північно-західних районах України. Проте опрацювати й систематизувати ці записи йому не вдалося через заслання.

Фрагментарні відомості регіонального характеру по календарній обрядовості знаходимо також у працях М. Сумцова, В. Шухевича, М. Маркевича, І. Франка, В. Гнатюка. Проте про систематизовані дослідження тут також говорити не доводиться.

Історія цієї галузі народознавства цікавила й інших учених. За згадками вчених, зокрема і дослідника В. Скуратівського у 20-х роках ХХ століття Всеукраїнською академією наук, зокрема членами її етнографічної комісії було розроблено проект для укладання наукового комплексного дослідження по укладанню народного календаря. Як зазначено, «вони розробили і розіслали майже в усі села детальні анкети-запитальники з найрізноманітніших сфер матеріальної і духовної культури. На їхнє прохання відгукнулося понад 15 тисяч респондентів» [5, с.11]. Відомо, що в той час майже у всі регіони було споряджено спеціальні експедиції, під час яких зібрано велику кількість польових матеріалів. Але працю по завершенню їх систематизації закінчити не вдалося через репресії, які розпочалися з приїздом на Україну Кагановича, та через антинаціональну політику радянського уряду. Втрати були дуже великі як серед науковців, так і серед дописувачів. Відповідно, планам і по написанню зазначеної праці, та й взагалі стосовно розвитку української народознавчої науки, знову не судилося стати реальністю.

Лише за часів так званої «хрущовської відлиги» у кінці 50-х-на початку 60-х років, як пише далі В. Скуратівський, «колектив Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН України зробив першу спробу в цьому напрямку. Було підготовлено історико-етнографічну монографію «Українці», в якій побіжно використовувалися й фрагменти народної календарності» [5, с.11]. До відомостей дослідника додамо, що повна назва згаданої праці «Українці: народні вірування, повір'я, демонологія» [7]. За радянської влади в наукових дослідженнях про неї мало згадувалося, а перевидано її було у 1992 році, коли і стала доступна широкому колу читачів.

Після цього видання та зміни державного керівництва знову наукові дослідження в цьому напрямку майже не проводилися, принаймні, зовсім мало що публікувалося. Пам'ятаю, як буквально за кілька днів у 1988 році із полиць книжкових магазинів була буквально зметена «Берегиня» В. Скуратівського. Владі, мабуть, уже було не до того. І вже на початку 90-х одна за другою з'являються праці цього ж автора «Місяцелік», «Дідух», «Покуть» та інші.

Але, виявляється, працю по укладанню українського народного календаря не було перервано. Її, так само, як і національну традицію іконописання, підхопили і продовжили українці, що волею долі опинилися за кордоном. Варто, мабуть, навести слова самого В. Скуратівського про враження від першого знайомства із цими виданнями, приведені у «Місяцеліку»: «Я погрів би істиною, якби оминув мовчанкою такий факт. Рукопис «Місяцеліку» уже було підготовлено і пере-

дано до видавництва у 1990 році, як мені випала нагода побувати в Канаді. І яке було здивування, коли я побачив на власні очі книжки з цієї тематики. Маю на увазі п'ятитомну збірку Степана Килимника «Український рік у народних звичаях в історичному освітленні» та двотомник Олекси Воропая «Звичайі нашого народу». Обидва автори, перебуваючи в еміграції, підготували цікаві наукові дослідження, що так чи інак стосуються українського агрокалендаря.

Звичайно, вони також не повністю висвітлюють цю проблему, але введений в обіг численний фактичний матеріал суттєво розширює діапазон календарної обрядовості. Це ж певною мірою стосується і [...] розвідки Митрополита Іларіона «Дохристиянські вірування українського народу», що також з'явилася за кордоном» [5, с.11]. Чомусь про працю Ксенофонта Сосенка «Культурно-історична постаць староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечера» В. Скуратівський не згадує. Очевидно, чи не був знайомий із нею ще на той час, чи вважав неповною, оскільки автором аналізувалися лише різдвяно-новорічні свята, до того ж, більше з погляду символіки, ніж просто календаризації чи опису обряду. А між тим, посеред інших досліджень праця К. Сосенка вийшла хронологічно найраніше – 1928 року, накладом автора у Львові. Власне, тому не можемо її вважати діаспорною (хоч науковець два роки, 1878-1879-й, провів у Польщі, в Кракові). Але потрібно зважати на факт, що у час видання книги Західна Україна ще не була приєднана до Центральної, що відбулося у 1939 році, й ні до цієї події, ні після неї український читач її не побачив на полицях книгарень та бібліотек, аж поки вона не була перевидана у Києві уже в 1994 році. Детальніше значення цієї праці та досліджень С. Килимника й О. Воропая щодо опису українського народного календаря з біографічними екскурсами проаналізовано у моїй окремій статті [8]. Зазначимо тільки, що у згаданому дослідженні автор не лише аналізує, порівнює, намагається розкрити глибинний зміст зимових свят, акцентує на унікальності українських колядок та щедрівок, але й крізь призму цих свят, обрядових фольклорних текстів намагається показати культурно-історичні основи життя і світогляду українців, а проблему автохтонності нашого народу він вирішує за допомогою трактування його космогонічних уявлень.

Враховуючи час виходу «Місяцеліку» (початок 90-х), В. Скуратівський зазначає: «Аналізуючи сучасний стан науки, мусимо визнати, – вона в зародковому стані. Нинішні етнографічні потенції на Україні не викликають оптимізму, оскільки на сьогодні практично нема національної школи, майже повністю втрачено спадкоємність і подвизництво, відсутня методологія досліджень, теоретичні критерії культури» [5, с.12].

Проте можна стверджувати, що за останні два десятиліття у незалежній Україні ситуація дещо змінилася. Зазначена тематика не оминається увагою науковців, вироблена й певна методологія, і напрямки дослідження, що стосуються саме календарної обрядовості і фольклору. Зокрема, такі роботи виконувалися під керівництвом проф. Л. Дунаєвської (скажімо, як захищена кандидатська дисертація Л. Сорочук «Система поетичного моделювання світу в календарно-обрядовій поезії»), проф. В. Давидюка, який і керує такими роботами, й сам має дослідження, дотичні до цієї тематики, О. Галайчук та багатьох інших. Сьогодні можемо стверджувати, що в контексті праць згаданих вище науковців, від початку XIX століття й до сучасності, дослідження І. Огієнка «Дохристиянські вірування українського народу», що, до того ж, вийшло в еміграції, не загубилося і не змаліло, попри всю свою багатоаспектність, а подоколи й дискусійність. Воно до сьогодні не лише не втратило свого значення, але залишається в переліку базових джерел для теоретичних розвідок у цій галузі.

Список використаних джерел:

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. Київ : Оберіг, 1991. Т. I. 456 с.; Т. II. 448 с. (Перевидання 1958 року).
2. Лларіон Митрополит. Дохристиянські вірування українського народу : історично релігійна монографія. Київ : АТ «Обереги», 1991. 424 с. (Репринт за виданням 1965 року, м. Вінніпег).
3. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. Київ : Обереги, 1994. Кн. I. 400 с.; Кн. II. 528 с.
4. Максимович М. Дни и мѣсяцы украинского селянина. *Вибрані твори з історії Київської Русі, Києва і України*. Київ : Вища школа, 2004. Ч. IV. С. 402-453.
5. Скуратівський В. Слово про календи. *Місяцелік. Український народний календар*. Київ : Мистецтво, 1993. С. 7-12.
6. Сосенко К. Культурно-історична постать староукраїнських свят Різдва і Щедрого Вечера. Київ : Сінто, 1994. 344 с.
7. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія / упоряд., примітки та біографічні нариси А.П. Пономарьова, Т.В. Косміної, О.О. Боряк. К.: Либідь, 1992. 640 с.
8. Янковська Ж. О. Специфіка українських народознавчих досліджень по розробці народного календаря представниками діаспори у ХХ столітті К. Сосенко, С. Килимник, О. Воропай. *Українознавчий альманах*. Київ : КДУ, 2011. Вип. 5. С. 247-251.
9. Яременко В. Анотація до перевидання 1994 р. Кн. I. *Проф. Степан Килимник. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні*. Київ : Обереги, 1994. 400 с.

The article, devoted to 100th anniversary of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University, whose founder and the first rector was a famous Ukrainian scholar and encyclopedist Ivan Ohiienko, is an attempt to outline the significance of his historical-religious monograph «Pre-Christian Beliefs of the Ukrainian People» in the context of development of ethnology.

We can consider that Ivan Ohiienko really is a scientist-encyclopedist in the field of humanitarian. He devoted all his long, difficult and spiritually rich life to the development of the Ukrainian state, science, and the church. Despite on the relative learning and good classification of the scholar's works, it is worth noting that they have violated so many and such pressing problems that are up to date and will remain so always. Their problem is transformed in time, systems and space, with emphasis on everyday issues of our time. Actually, everything that he was engaged impossible to recount. Both in Ukraine and abroad, in emigration, he worked only for the sake of his state and his people. His achievements are so significant that we believe that more than one generation of scholars will find new and new meanings in the scientific of the scientific.

Actually, the subject of discussion in this article is the historical-religious (as he himself stated) monograph of Ivan Ohiienko «The pre-Christian beliefs of the Ukrainian People». In order to properly evaluate this research of Ivan Ohiienko in the historical-ethnographic plane, we must highlight the «context» mentioned in the topic and which the best describes the achievements of the scientist in Ukrainian studies.

The above-mentioned work is a distinguished phenomenon in research therefore even modern scholars tap into its informative knowledge for their folklore, religious and ethnographic studies. Without doubt the mentioned monograph by I. Ohiienko is the most complete work of the period (1960s) regarding the contained material, even in comparison to O. Voropai, K. Sosenko, S. Kylymnyk etc.

Key words: I. Ohiienko, historical-religious monograph «Pre-Christian Beliefs of the Ukrainian People», ethnography, significance of the work.

Отримано: 08.09.2018 р.